

В.В. Галиця, О.Б. Роман, А.В. Самко

Організація самостійної роботи студентів у системі сучасної вищої освіти

Запорізький державний медичний університет

Ключові слова: самостійна робота студентів, сучасна вища освіта, навчальний процес.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, современное высшее образование, учебный процесс.

Key words: students' independent work, modern higher education, educational process.

У статті викладено необхідність застосування різноманітних форм самостійної роботи в системі сучасної вищої освіти. Проаналізовані основні умови відтворення самостійної роботи з метою індивідуалізації та диференціації процесу навчання.

В статті изложена необходимость применения различных форм самостоятельной работы в системе современного высшего образования. Проанализированы основные условия воспроизведения самостоятельной работы с целью индивидуализации и дифференциации процесса обучения.

In this article necessity of application of different forms of independent work in the system of modern higher education is given. The basic conditions of reproduction of independent work with the aim of individualization and differentiation of educational process have been analyzed.

Сьогодні система вищої освіти зазнала значних змін як у викладанні матеріалу, так і в організації самостійної роботи. Більшість вишів України повністю перейшли на Болонську систему, в якій особливе значення приділяють вивченню матеріалу шляхом організації самостійної роботи студентів з різноманітними її формами та засобами. Ефективність самостійної роботи студентів визначається в оволодінні знаннями з дисципліни та потребує постійного контролю. Особливої уваги заслуговує зниження загального рівня шкільної підготовки майбутніх студентів [1,5,9,10].

Нині відсутній єдиний погляд на те, що треба розуміти під самостійною роботою студента (СРС). Так, одні дослідники вважають самостійну роботу «засобом організації та виконання визначеної пізнавальної діяльності», інші розглядають самостійну роботу як один із видів навчальних занять, специфічною особливістю якого є відсутність викладача в момент навчальної діяльності (це стосується як практичних занять, так і позааудиторної роботи) [7,9].

Також відсутнє єдине визначення самостійної роботи. У діяльнісній концепції самостійна робота – це сукупність дій студента з предметами у певних умовах, що передбачають відсутність безпосереднього керівництва та допомоги з боку викладача, з використанням наявних індивідуальних рис особистості для того, щоб отримати продукт, відповідний заданій меті, у результаті чого має бути сформована самостійність як риса особистості студента та засвоєна певна сукупність знань, умінь і навичок. У трактуванні українського педагогічного словника під поняттям «самостійність» розуміють одну із властивостей особистості, що характеризується двома факторами: по-перше, сукупністю засобів – знань, умінь і навичок, якими володіє особистість; по-друге, ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення, а також зв'язки з іншими людьми, сформовані в процесі діяльності [2,11].

Самостійність у здобутті знань передбачає оволодіння складними вміннями та навичками бачити сенс та мету роботи, організацію власної самоосвіти, вміння по-

новому підходити до питань, що вирішуються. Тобто, при самостійній роботі студент сам повинен визначати мету, предмет та засоби діяльності [6]. У процесі діяльності студент постійно має співвідносити передбачуваний результат з умовами і предметом діяльності, завдяки чому може відбирати засоби діяльності, відповідні способи виконання дій і встановлювати послідовність їх застосування.

Самостійна робота, виступаючи специфічним педагогічним засобом організації, має подвійну природу. З одного боку, вона постає як навчальне завдання, тобто об'єкт діяльності студента, запропонований викладачем, з іншого – формою прояву певного способу діяльності при виконанні відповідного завдання [3,12].

Широке застосування СРС дає можливість успішно розв'язувати багато навчально-виховних завдань: підвищити свідомість та засвоєння знань, виробити та відтворити уміння та навички, яких вимагає навчальна програма, навчити користуватися набутими знаннями та вміннями в житті, розвивати пізнавальні здібності тощо [3,9,11].

СРС завжди має дидактичну спрямованість. Основною метою при цьому є вивчення нового матеріалу, вдосконалення набутих знань та вмінь, перевірка результатів навчання [4,7,8]. Здебільшого одна й та ж робота дає можливість одночасно розв'язати кілька завдань.

Набування нових знань і оволодіння самостійною роботою здійснюється на основі різноманітних джерел знань. За джерелами знань самостійну роботу в сучасній системі освіти можна поділити на такі види:

- робота з навчальною та навчально-методичною літературою:
 - а) обов'язковими навчальними посібниками: підручником з дисципліни, збірником тестових завдань, навчально-методичними вказівками;
 - б) додатковою літературою: дидактичними посібниками, довідниками, науковою літературою;
- експеримент:
 - а) за формою організації: лабораторні заняття, практичні заняття, уявний експеримент;

б) за методом застосування: інформаційний або евристичний;

- робота з тестовими та індивідуальними завданнями, рисунками, схемами, таблицями, вправами, моделями тощо;
- робота з використанням аудіовізуальних засобів навчання (наприклад, навчальних кінофільмів, мультимедійних презентацій, електронних підручників та посібників, комп'ютерних тестових програм) та педагогічних програмних засобів;
- робота студентів при слуханні викладача або доповідей інших студентів – конспектування, реферативні повідомлення.

Характерною ознакою методу навчання, на яку останнім часом звертають пильну увагу, є тип пізнавальної діяльності студентів [8].

Практично доцільно враховувати три основних типи пізнавальної діяльності студентів і, відповідно, розрізняти самостійну роботу трьох типів: репродуктивну, евристичну, дослідницьку.

Завдання для самостійних робіт репродуктивного типу містять вимогу виконати ту чи іншу дію за зразком або здійснити, як кажуть, «близьке перенесення знань». У них здебільшого зазначено як і у якій послідовності розв'язувати ту чи іншу задачу. Хоча ці завдання в основному вимагають відтворення знань, вони, безперечно, розвивають студентів. Виконуючи роботу, студенти перебудовують та систематизують здобуті знання. Мета самостійної роботи у такому разі – краще осмислення нового та закріплення вивченого матеріалу.

Самостійна робота частково-пошукового характеру (евристична) спонукає до цілком свідомої діяльності. Завдання для такого типу роботи дає можливість знайти шлях і спосіб розв'язання певної задачі на основі наявних знань.

Дослідницька самостійна робота – один з методів проблемного навчання. Такі роботи – невеликі студентські дослідження, у результаті яких вони здобувають нові знання або дізнаються про новий спосіб дії. Виконання дослідницької самостійної роботи можна навести у вигляді схеми: *дослідження починається із запитання * запитання викликає утруднення * з'являється мета ді-*

*яльності * накреслюється план, у якому можуть передбачатися варіанти розв'язання.* Після аналізу студенти вибирають оптимальний варіант, виконують роботу та роблять висновок. Така загальна схема виконання дослідницьких самостійних робіт. Але вона, звичайно, може змінюватися залежно від змісту питань, джерела знань тощо. Під час виконання такого типу робіт виявляється творчість студентів.

Називаючи три типи самостійної роботи, слід відзначити, що на практиці не завжди можна цілком певно визначити, якого саме типу роботу в кожному конкретному випадку було проведено. Різкої межі між типами самостійної роботи немає. Може йтися лише про переважання того чи іншого виду пізнавальної діяльності під час роботи.

Зокрема, самостійна робота має характерну особливість, що стосується організації цього методу навчання. За цією ознакою самостійну роботу поділяють на групову, індивідуальну (у тому числі, диференційовану) та позааудиторну. Групова діяльність полягає у виконанні всіма студентами під безпосереднім керівництвом викладача спільних завдань. Але й у цьому випадку зберігається можливість індивідуалізації навчання.

Отже СРС, як певний спосіб навчання, можна охарактеризувати за такими ознаками, як дидактична спрямованість, тип пізнавальної діяльності студентів, форма організації роботи, вид джерела знань. Це форма організації процесу навчання, яка здійснюється з метою набування нових знань, умінь та навичок у спеціально відведений час як без участі викладача, так і під його керівництвом. Основними умовами ефективного застосування самостійних робіт є: технологізація навчального процесу, створення бази дидактичного матеріалу для систематичної самостійної навчально-пізнавальної діяльності, домінування творчих навчально-пізнавальних завдань над репродуктивними в процесі самостійної роботи студентів.

Організація самостійної роботи на сучасному рівні з використанням сучасних засобів навчання потребує подальшого вивчення та вдосконалення.

Література

1. Вакарчук І.О. Вища освіта України / Вакарчук І.О. // Європейський вимір: стан, проблеми, перспективи. Вища школа. – 2008. – №3 – С. 8–21.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / Гончаренко С. – К.: Либідь. – 1997. – 376 с.
3. Есарева З.Ф. Методика викладання у вищій школі: Навч. посіб. для студ. ВУЗів. / Есарева З.Ф. – К.: Центр навч. літ., 2007. – 440 с.
4. Калинина Г.П. Оценка учебной деятельности студентов. / Калинина Г.П., Ручкина В.П. // Пед. образов. – УГПУ, 2009. – №1. – С. 29–32.
5. Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки (Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 р. №396-р).
6. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навч. посібн. / Кузьмінський А.І. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
7. Мороз І.В. Педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Монографія / Мороз І.В. – К.: Т-во «Освіта України», 2005. – 196 с.
8. Педагогіка і психологія вищої школи: Учебн. посіб. [под ред. Булановой-Топорковой М.В.] – Ростов-на-Дону. – Феникс, 2002. – 544 с.
9. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 48 с.
10. Сергєєв О.В. Фундаменталізація освіти у вищій школі / Сергєєв О.В. // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: Зб. наук. праць. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НметАУ, 2005. – С. 4-7.
11. Сикорський П.І. Принципи кредитно-модульної технології навчання / Сикорський П.І. // Вища школа. – 2004. – №4. – С. 69-76.
12. Сучасні технології вищої освіти // Четверта Всеукраїнська наукова методична конференція. – Одеса, 2006. С. 96.

Відомості про авторів:

Галиця В.В., к. біол. н., асистент кафедри фізичної і колоїдної хімії ЗДМУ.

Роман О.Б., к. хім. н., старший викладач кафедри фізичної і колоїдної хімії ЗДМУ.

Самко А.В., к. фарм. н., старший викладач кафедри УЕФ ЗДМУ.

Адреса для листування: Галиця Вадим В'ячеславович, 69035, м. Запоріжжя, пр. Маяковського, 26, ЗДМУ. Тел.: (061)233-61-97